

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНУ

У статті проведено аналіз формування основних джерел конкурентних переваг та визначення пріоритетних факторів конкурентоспроможності регіону. Виділено природні та набуті чинники формування конкурентних переваг регіону.

The analysis of forming of basic sources of competitive edges and determination of priority factors of competitiveness of region is conducted in the article. The natural are selected and purchased factors of forming of competitive edges of region

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, регіон, конкурентні переваги, регіональна інноваційна система, інвестиційний потенціал регіону.

Постановка проблеми. Успішний розвиток будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності в конкурентному середовищі тісно пов'язаний з формуванням та реалізацією дієвої конкурентної стратегії основою якої є ефективне використання конкурентних переваг та визначення основних факторів впливу на них. Для обґрунтування такої стратегії постає непросте завдання щодо виявлення конкурентних переваг, їх оцінювання і ухвалення на цій основі рішень про наступні дії для підвищення своєї конкурентоспроможності за рахунок підтримки й розвитку існуючих і формування нових конкурентних переваг [1, с. 157].

Конкурентоспроможність підприємства визначає конкурентоспроможність країни в цілому. Саме тому для органів влади з метою забезпечення конкурентоспроможності регіону потрібно створювати таке конкурентне середовище, яке б дозволило максимально ефективно функціонувати підприємствам. Досягнути цього можна лише за умови плідної співпраці між регіонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній економічній літературі велика увага приділяється вивченню конкурентоспроможності регіонів та факторів, які визначають конкурентні переваги одних регіонів над іншими. Вагомий внесок у дослідження даної тематики зробили наступні вітчизняні і закордонні вчені, зокрема: І. Бураковський, Д. Вайцнер, В. Гець, О. Гаврилюк, Б. Губський, Д. Лукьяненко, А. Кредісов, Г. Крьомер, Ф. Перру, П. Уайлз та ін.

У багатьох дослідженнях проводиться аналіз, роль та функції конкурентних переваг регіону, як одного з основних чинників інтегральної взаємодії, проте аналіз висвітлення теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з використанням конкурентних переваг регіонів країни недостатньо вивчений, свідчить про необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Необхідність даних досліджень зумовлене тим, що саме на регіональному рівні формуються конкурентні переваги країни в цілому.

Формування цілей статті. Визначення пріоритетних напрямків аналізу конкурентоспроможності регіону, які дозволять посилити конкурентні переваги над іншими регіонами

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіон як соціально-економічна просторова цілісність, що характеризується структурою виробництва, наявністю різних форм власності, концентрацією населення, робочими місцями, умовами духовного життя людини, органами управління своєю територією та ін., концентрує в собі елементи продуктивних сил, господарські зв'язки та територію. Власне за складом саме цих елементів усі сучасні регіони України різняться поміж собою [2, с. 56].

У числі питань дослідження сучасних регіональних проблем актуальним є визначення параметрів конкурентних переваг регіону, як таких, що детермінують не лише стан, але й перспективу розвитку окремих регіональних систем. Саме в цьому контексті доцільно дослідити джерела формування конкурентних переваг регіону.

Розгляд основних джерел конкурентних переваг розпочнемо із факторного забезпечення та характеру його використання. Розвиток регіону в більшій мірі залежить від наявності в ньому факторів виробництва. Умовно їх можна поділити на успадковані та штучні. До першої належать наявні природні ресурси (природний капітал): забезпеченість корисними копалинами, землями, лісами, рекреаційними ресурсами тощо; географічне розміщення, екологічний стан регіону, присутній людський капітал [3, с. 55].

Слід зазначити, що на сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення регіональної інноваційної системи (РІС). На думку дослідниці Брикової І., РІС являє собою сукупність приватних фірм, державних компаній, громадських організацій, органів влади та центрів створення нових знань і їх подальшої дифузії (таких, як університети, дослідницькі інститути, експериментальні лабораторії, агенції інноваційного розвитку тощо), які поєднані між собою специфічними партнерськими, базованими на довірі взаємовідносинами, що сприяють інтенсифікації інноваційної діяльності та, як результат, підвищенню рівня конкурентоспроможності регіону [4, 48-49].

Можна стверджувати, що рівень інноваційної активності окремих компаній визначається не лише їх внутрішнім потенціалом, а й значною мірою залежить від дієвості регіональної інноваційної системи, а саме: наявності розвинутого механізму трансферу технологій, ефективної інноваційної інфраструктури, інституціональної структури, а також встановлення специфічних партнерських взаємовідносин між

економічними суб'єктами, що сприяє дифузії та поширенню нових знань.

Кваліфіковані працівники, озброєні новими технологіями, спроможні трансформувати традиційні (успадковані) ресурси у нові, оригінальні та конкурентоспроможні на світових ринках продукти. У даному випадку важливу роль відіграють місцеві науково-дослідні інститути і лабораторії, зорієнтовані на домінуючі виробництва, наприклад, вуглевидобування, металургію чи харчову промисловість. Підвищення продуктивності праці на цих виробництвах дозволяє активізувати механізм абсолютних конкурентних переваг, що є характерною ознакою регіональної економіки. На цьому, зокрема, наголошують П. Кругман і М. Обстфельд [5, с. 177-178].

Наступним джерелом (детермінантом) конкурентних переваг регіону є параметри попиту. Кейнсіанська теорія вважає попит визначальним в економічному розвитку. Ринок розвивається за принципом «попит породжує пропозицію». Попит може оцінюватися за двома параметрами – кількісним та якісним. Перший характеризує ємність ринку, інший – вимоги щодо споживчих властивостей товарів і послуг, їхньої споживчої цінності. Відповідність продукції цим вимогам робить її затребуваною, а значить, і конкурентоспроможною. У цьому сенсі параметри внутрішнього попиту можуть розглядатися як детермінанта конкурентних переваг регіону [6, с. 138].

Значення цих параметрів фактично формують обсяги, структуру та якісні характеристики пропозиції. Значний і вибагливий попит сприяє вдосконаленню виробництва і виготовленню якісної та оновленої продукції. Так, значний попит дає можливість скористатися ефектами масштабу і таким чином підвищити ефективність виробництва. Вибагливість споживачів визначає сегменти та галузі, здатні задовольнити високі запити в якісній та оновленій продукції. До того ж місцевий попит дозволяє виявити та задіяти нові сегменти виробництва, невідомі в інших регіонах [7, с. 333]. Прикладами цього може слугувати гуцульський одяг, нові види харчових продуктів, виготовлена за оригінальною технологією кераміка тощо. Йдеться про створення та розповсюдження специфічних та оригінальних товарів і послуг, які формують серйозну конкурентну перевагу для регіону. Тиск з боку покупців примушує виробників постійно шукати шляхи поліпшення та оновлення продукції, залучати інновації. Реальним є формування територіальних товарних брендів на зразок «токайських вин», «львівського пива», «луганських локомотивів» тощо.

Вибагливість і вимогливість споживачів обумовлені високим рівнем доходів, сильною конкуренцією між виробниками, культурним середовищем. У зв'язку з цим слід зазначити, що детермінант «параметри попиту» в нашій країні та регіонах мало впливає на підвищення конкурентоспроможності територій. Це обумовлено об'єктивними причинами, серед яких низький рівень доходів населення, значна монополізація внутрішнього ринку, занепад культурних традицій, спричинений тривалим пануванням радянського режиму і недооцінкою вже українською владою значення розвитку національної культури [6, с. 138].

Рівновага регіонального ринку досить нестійка. Одна з головних проблем — дефіцит фінансового (грошового) капіталу, який є у розпорядженні фінансових інститутів і реального сектору економіки.

Нестійкість регіонального ринку багато в чому спричинюють фактори ціноутворення. Серед них — невідповідність цін на ресурси (насамперед на енергоносії) і транспортних тарифів природним умовам і панівним у країні ресурсоємним технологіям. Слід усунути диспаритет цін, у результаті якого значна частина виробництва стала нерентабельною і припинила функціонування. Специфіку цінового регулювання визначає те, що високі (близькі до світових і навіть вищі за них) ціни зумовили не стільки монополізм відповідних товаровиробників, скільки величезна сфера посередників і непомірно високий податковий тиск на ці ресурси.

Ефективний регіональний попит залежить від співвідношення товарних цін, оплати праці і відсоткової ставки, що знаходить своє відображення у взаємозв'язку і нормальному функціонуванні трьох основних типів регіонального ринку: споживчого, праці і фінансового [8, с. 12].

Наступним джерелом (детермінантом) конкурентних переваг регіону є виробнича та соціальна інфраструктура. Під інфраструктурою розуміють комплекс галузей, які обслуговують, забезпечують діяльність виробничих секторів економіки – промисловості та сільського господарства. Інфраструктура є одним з факторів інтеграції регіональних систем, а розвинута інфраструктура є ще і стимулом для залучення капіталу, перш за все іноземного. У цьому значенні велику роль виконує транспорт, який зв'язує воедино регіональну систему розселення та сприяє забезпеченню спеціалізації і кооперації господарських структур. Таким чином, виникають «коридори розвитку», в яких транспорт виконує головну роль. Важливим елементом виробничої інфраструктури регіональних систем є енергетичне господарство [7, с. 165]. Енергетичне господарство відображає рівень розвитку продуктивних сил і зрілість територіальної структури. В умовах формування ринкових відносин і зростання приватного капіталу для розвитку регіонів має значення інвестиційна привабливість регіонів.

Інвестиційний потенціал регіону враховує виробничу діяльність, кадрову, ресурсно-сировинну, інфраструктурну, інституційну системи тощо, а також рівень інвестиційного ризику. Інвестори, зокрема іноземні, віддають перевагу регіонам з високим інвестиційним потенціалом, незначним ризиком і надійним інвестиційним законодавством.

Провідна роль у забезпеченні економічного розвитку регіону належить виробничій інфраструктурі,

у складі якої першочергове значення мають стан енергопостачання, зв'язку та транспортної мережі. Останнім часом особливо наголошується на інформаційній складовій. Інформаційна революція зробила інформацію головним ресурсом суспільно-економічного розвитку. Наявність та ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій стало ключовим чинником у досягненні успіху в сучасній економіці.

Висновки. У числі питань дослідження сучасних регіональних проблем актуальним є визначення параметрів конкурентних переваг регіону, як таких, що детермінують не лише стан, але й перспективу розвитку окремих регіональних систем. Саме тому нами було досліджено джерела формування конкурентних переваг регіону. Аналіз природних та набутих чинників формування конкурентних переваг дозволить з'ясувати сильні та слабкі сторони регіону. Однією із стратегічних цілей регіону повинен бути розвиток регіональної інноваційної системи (РІС). Вихідним пунктом розбудови РІС у регіоні є створення Регіонального центру інноваційного розвитку, який повинен входити у структуру обласного центру науково-технічної та економічної інформації.

У подальшому дослідженні слід звернути увагу на більш детальне вивчення основних факторів формування конкурентних переваг регіону.

Література

1. Орлов П.А. Проблеми оцінки та розвитку конкурентних переваг підприємств. Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: Монографія / П.А. Орлов, О.Ю. Іванова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 248 с.
2. Агафоненко О.Ю. Про необхідність формування системи показників конкурентоспроможності регіонів / О.Ю. Агафоненко // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 56-61.
3. Яремко Л.А. Глобальна конкурентоспроможність західних прикордонних територій України в контексті євроінтеграційних процесів / Л.А. Яремко // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 216-224.
4. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І. Брикова // Міжнародна економічна політика. – № 4. – 2006. – С. 29-53.
5. Кругман П. Международная экономика. Теория и политика / П. Кругман, М. Обстфельд; пер с англ. – М. : ЮНИТИ, 1997. – 799 с.
6. Яремко Л.А. Конкурентоспроможність регіону в умовах глобалізації / Л.А. Яремко // АПЕ. – 2008. – № 9 (87). – С. 135-144.
7. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – испр. изд. – М. : И-во «Вильямс», 2005. – 602 с.
8. Беленький П.Ю. Про дослідження проблеми конкурентоспроможності / П.Ю. Беленький // Вісник НАН України. – 2007. – № 5. – С. 9-18.
9. Черненко С.О. Конкуренція та ефективність товарних ринків в Україні: монографія / С.О. Черненко. – К. : Бібліографія, 2006. – 171 с.

Надійшла 16.10.2010